

КОММУНИСТИК КИЖИДИЛГЕНИН КҮЧҮЛҮГ ЧЕПСЭЭ

Бо чылын май 7-нин — Радио Ху-нун бүтү улус-биле кады Совет ради-онун болгаш телевидениени ажал-дакчылары кайгамчыктык үедө дем-легеп турар. Октябрьдин социали-стик Улут революциянын алдарлыг 50 чыл өнөгө белеткедери-биле хол-баштыр радионун болгаш телевиде-ниени кол темазы болгаш чугула согулгазы — Улут Октябрьдин төөгүлүг ужуру-дузазын ханым-биле көргүзери, коммунисттик партиянын узуртулгазы-биле совет улустун эр-кен алдарлыг оруктарын, оон төөгү-лүг тилежелерин чырыдып, көргү-зери болур.

Бистик чурттувса радио дамчы-дылазы Октябрь революцияныдан төртүттүгөн. 1917 чылдын ноябрь 7-де «Аврора» деп крейсериин ради-останциянын дамчытыр Россияда социалисттик революциянын тиле-эниин дугайын дыңаткан улут Ленинни бижээни «Россиянын ха-маатыларында!» деп төөгүлүг кы-гырын дамчыткан.

Совет эрге-чагырганын баштайгы чылдарында эгелээ-ле партия, В. И. Ленин радио дамчыдылганын пролетариаттын революсучу, чаарык-чы ажал-чорудуулазын күчүлүг чепсэ кылдыр көрүп келген. Бистик чурттувса радионун хөгжүлү-дү В. И. Ленинни алы-биле тулду харылаалык. Владимир Ильич радио-нун чурттуг политиктик амьдыралы-га калбаа-биле ажыларынның про-грамманын ажалдан кылган.

1920 чылдын февраль 5-те М. А. Бонч-Бруевичке бижээн чагазында радиону В. И. Ленин биле-биле үнел-ер, ону саазын чок болгаш ырак-чак дивес солуу деп алаан.

1917—1924 чылдар совет ради-онун тургустуну, ССРЭ-ге массалыг доктаамал радио дамчыдылганын эге-лериин белеткенин чылдары болган. Ол үениң иштинде хулаа ал-ынган партия болгаш күрүне доку-менталериин көргө, совет радионун хой-ниитичи сорулгаларын тол-раткан, ону миллионнардык инди-ри деп санаан мэдонталарын хой-ү-ле көрүп болур. Ол ышкан Совет эрге-чагырганын баштайгы чылдарында радио талазы-биле шынчыл ажал-дары, оон материал-техниктик баа-зазын тургузар дээш хемчеглер кал-баа-биле чоруп турган.

Совет радио бистик чурттувса со-циализм тургузушкунун чылдары-нда болгаш социалисттик тургузу-туну бижыгы турарынын үезинде коңчуг улуг ролдуг болган. Радио-нун дүргөн болгаш дөштүг чоруну Коммунисттик партия, совет күрү-не информациянын техниктик херексе-ли, пропаганда болгаш агитациянын дөштүг чепсээ кылдыр чурттуг эко-номиктик болгаш политиктик амьды-ралына ажалдан келген. Радио дам-чыдылганын чурттуг социалисттик ин-дустриализация, кезде ажал-агый-нын коллективизация болгаш култура революцияны боттандыра-ры дээш партиянын болгаш улустун демиселинге идеялык киришкен.

Лайын мурунунда чылдары бистик чурттувса култура амьдыралы-нда база бир чугула болушкуну бола совет телевидениени тургу-тунганы болгаш хөгжээни ол болур-дур. Бистик чурттувса радиону ыш-каш, телевидениени база төрөн чур-ту.

Радио болгаш телевидени партия-нык идеолоттуг ажалында эң-не кү-чүлүг болгаш дөштүг чепсегериин биразы болур. Амгы үедө радио, телевидени, солунар болгаш сет-күлдөр ышкан. Коммунисттик партия-нын болгаш Совет күрүнеин ишти-яны болгаш даштык политиказын ханы болгаш бугу таламыг көрүлүп, ССЭП-нин XXIII съездининг матери-алдарын пропагандалап, коммунисттик

тургузушкунун программазын амьдыралга боттандыра талазы-биле бугу хемчеглерин ужуру-утказын каалак масса чонга хун бүрүдө таймлыраа берин турар.

Бо чылын бугу совет улус Улут Октябрьдин 50 чыл өнөгө утуктуру ботунун эртен алдарлыг оруктары-нын түнелсин үндүрүп, беш чылдык ийги чылынды планнарын чедишк-ининг күгүсүлүр дөш шугурту демисежи, социалисттик чарышты кал-бартын турарынын бо үезинде радио болгаш телевидениени хой-ниитичи ролу улам-на өзүп, бедэи.

Бөгүн совет радио болгаш теле-видениени эргезинде чус-чус радио-станциялар, 123 телевидение студия-лары бар. ССРЭ-нин чурттагыч чо-нуна радио дамчыдылганын хо-нука ортумак хемчээли 1200 шаа, а телевидениени — 900 шаа чет-кен. Төп радио чеди программалыг ажалдып, ССРЭ-нин нацияларынын болгаш улустарынын 66 дылдарында дамчыдылгаларын чорудуп турар. Оон ангыда Совет Эвиели делегей-нин улустарынын 55 дылдарында дамчыдылгаларын хун бүрүдө ор-тума-биле 159 шактарын иштиле берип турар.

Партиянын XXIII съездининг Революциянда радио болгаш теле-видениени улам ыдай хөгжүдүп, ол чаагы херекте эртен болгаш тех-никалы эң-не чаа чедишкенин ажал-дары сорулгаларын салган. Ол харысаалагы сорулгаларын бот-тандыра талазы-биле чугула хемчел-дер алдынган. Бо чылын Октябрьда тутунуп турар Бүгү-Эвиелиде телецентриин бирги эвээч дөштүп, ажыгалга кирер. Ол беш програм-малыг ажалдыра, оон иштинде өнүг-тү телевидениени программазы бола доктаамал бар болур. Оон ангыда чер-черде чаа радио бажынарнын болгаш телестудияларын, радио бол-гаш телевидение программазын ыра-ды дамчылар тускай херекселерин тулуп турар.

Бистик республиканын наймы-сыла Кызылда телестудияны ажал-далга киргенден бээр ам бир чыл чокушулап турар. Бо чылын радио бажынын база тулуп эгелээр. Кы-зылдын телестудиязын дамчыдыл-галарын амгы үедө наймысаладан ан-гыда, чок-кавынны сурталы бол-гаш чурттаачылыг черери көр ар-галды. Ынчанга чокуу үедө теле-видение дамчыдылгаларынын чедер черини депискери республикага калбарып болгаш ырадыр талазы-биле улуг сорулгада бистик муру-вуста туруп турар.

Совет Эвиелиенин хой санмыг радио-агитацияларын бир отряды — Тыянын радио болгаш телевидение ажалдакчылары партиянын болгаш чаагыткан иштин, даштык поли-тиказын чонга таймлыраа, респу-бликанын ажал-ишчилерин алдар-дыг ажал-үтээзин, социалисттик чары-жын долу-үле чырыдар, чонку коммунисттик Бүгү кижизилер херек-ке үзүп кирер дээш бугу күжүн берин ажалдан турарлар.

Республика радиозунун болгаш телевидение программазы үениң сорулгаларына чыгырткан. Оон ажалында хой санмыг ажалын бол-гаш кезде корреспондентилер, улус ажал-агыйнын тускай эртемниг-чи, партия, совет болгаш еске-даа хой-ниити организациаларынын улудур ажалдакчылары идеялык кирип турарлар. Эртен чылын рес-публика радиозунун редакцияла-рында 4750 чага келген. Бо чыл-дын эртен дөрт айларында 2000 кире чагаалары алган бис.

Бистик программамыста «Төрөн Тыяваста», «Улусу контроль ботанышкында», «Партия ажал-дакчызын индири», «Партия чы-

рыдышкынын четкинде» «Миллоннарды ленинчи университе-ди» деп дамчыдылгалар кол черин ээлеп, дыңагычларынын сонурга-лын болгаш үнелелин чаалап ал-турар. Оон ангыда «Улут-Хемниң ча-гытгалары» деп литературалыг радио-журнал, «Чалым назыннын отчу-газы», «Авыяк пионер» деп аныктар-га болгаш шолочыларга дамчыдыл-галар доктаамал болуп турар.

Тыва — хой ажалынын ораны Ынчанга республика радиозу не-дел саанында-ла хойжуларга тускай дамчыдылганы кылдып, оларын эфирге ужуражышкынын органи-заптап, арга-дуржулгазын солуш-туруп, тускай эртемнигерин сум-елерин берип, элээн каш солун дамчы-дылгаларын организаптап.

«Миллоннарды ленинчи универ-ситеди» деп дамчыдылгалар Ок-тябрь революциязын дугайында, Улут Ленинни революстуг ажал-чорудуулазын көргүскен материалдар-ын, Коммунисттик партиянын улур-түкчү болгаш башкарычы ролуну, совет улустун төөгүлүг тилежелери-нин дугайында беседаларын берип турар бис. Ол ышкан радио дыңа-кчылары бо дамчыдылгандан партия төөгүлүг, политэкономия темазында болгаш коммунизм дугайында беседаларын дыңап болурлар.

Бистик программамыста чугула чери Октябрьдин социалисттик Улут революциязын 50 чыл өнөгө бол-гаш Владимир Ильич Ленинни тө-ртүттүгө-ле 100 чыл болурунда ут-куштур дамчыдылгалар ээлеп турар. Бо төөгүлүг болушкунарга утук-тур дамчыдылгаларын моон солгаар улам-на калбарып, оон идея-поли-тиктик, уран-чечен дегенде болгаш радио болгаш телевидениени коллективтери чогуру хемчеглерин ап чорударлар.

Радио болгаш телевидениени му-рунда туруп турар харысаалагы сорулгаларын күсүлдерин оон хой санмыг кезде болгаш ажалын бижигчерини улут дузазын чедир дээр-зинге чигини чок. Олар боттары-нын идеялык киржалганын-биле солун болгаш ханы уткалыг дамчы-дылгаларын белеткеп турарлар. Бистик хой санмыг бижигчилеринин аразында Улут-Хем районунг Яда-нон аттыг колхозунда Нанчан Сун-дуй-оолдун, «Сут-Хөл» совхозта Он-дар Бораштын, Чөөн-Хемчикте кул-тур ажалдакчыны Саая Таспайдын, «Барлык» совхозта Монгуш Илай-нын, авторгелезде Федор Кротовой-нун, Эрзиде башкы Даака Нимааны, агроном Аверьян Глазыринын ат-тары мадаа алап болур.

Радио болгаш телевидение база бектик мергежилди журналистер ажалдап турар. Оларга Алексей Ча-рыш-оол, Лариса Зубарева, Таан-оол Хертеп, Николай Ваньков, Олег Су-вакпик, кол режиссёр Василий Жу-равлев, директор Галина Дугержаа, Сергей Кодинкин, кинооператор Юрий Косарьков алар хаммаар.

Радио Хууну демлегеп турар, бистик коллектив болушун ажалын база катап анализтеп, ам-даа бар болуп турар чепсегериин чыладырыче боттарынын кол күжүн моонен, кич-чөзгөйин салып турар. Радио бол-гаш телевидениени ажалдакчыла-ры бистер Октябрьдин 50 чыл өнөгө төлөптик ужуражыр дээш Коммуни-сттик партиянын болгаш совет улус-тун демиселинге идеялык кири-рини-биле болуштувун бугу күжүвүстү салдыр бис.

Н. ШИРИПЕЙ,

Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлениин чанында радиолам-чыдыла болгаш телевидение талазы-биле комитеттин даргасы.

Евгения Родионовна Осипова республиканың ол-бо бу-луннарчыче автобус башкарып чорда көрбээн, оң ак сеткилдиши, ажыл дээш кызымаан эс-кербээн пассажир ховар. Чо-лаачылап ажалдаанындан бээр барык үжөн чыл четкен, оң иштинде чээрби чылды Кызыл-дын пассажирлер авто-ажыл-агыйына эрттирген. Дуржул-галыг, мергежээн чолочаы хой-ниити ажалына идеялык киржири, ажылычы чоннар депу-таттарынын Кызыл хоорай Со-веттик депутатына соңгут-турган.

ЧУРУКТА: Е. Р. Осипова.
В. РАЧКОВСКИЙНИН
фотогу.

ЭКИ ДАРГАН ЭРГЭЭН КАКПАС

Нуулар Опан-оолович Седен барык 19 чыл иштинде масса, бал-ды, хирээ, шил-кээр тулап келген. Оң бо назынгы иштинде уран-шөөр холдары-биле бүдүрүп кылган ажылы хей. Ыштан айт, талдан ег ылмыч чазаар, чолур даштан дээрбе кылыр, хадыч-дан харааа ээр, ээр бүүдүр дээш, оң кылбаа-ла чүвени чок, ын-чанга түнүленин чон ону Седен дарган дээр аларган.

Дарган кижиниң ажалын чон билер: берге, нарын чүвени кы-лар, туралаанын бүдүрер, бедик мергежилди дарган. «Машинаның радиатору үрели берди, канчаарыл, дарган, дээрныр машинаның хемези ушта халыар аптарды, эдип берип көрүрөм. Сонган шили бусту берди, шилдей тыртып берсиздер кандыгы? Олгунуң ойнаар шааа бертине берди, экиеп көрөйүн». Мындыг ажалыг дилеглерин Седен хунде он амынны дыңаар, хулээп алды. Уран-шөөр бунныг холдарынын ачызы дээш чоңуң өөрүп четтиргенин

күн санында чаңгыс удаа эвес дыңаар. «Шепкээр» совхозтуң Дөң-Төрөвин салбырынын дуржулгалыг дарганының 19 чыл иштинде бүдүрүп ажалын түңүзөри берге, ынча үе иштинде «эргэн какпас», «хөлүң чапсаң» дарганын улуг мергежилди дивес аржаком. Иштың найы-даа үезинде дар-ганнаар черде масса, дөмү чыныкыйын турар. Седен дарган боду-нуң эштери Болдун-Хуна, Монгуш алар-биле калы бо кышын 140 аят дагзын шоптузу-биле кады малчынарга сол берген, 6 катонку септээн. Часык, нукук үелерде кезде ажал-агый машиналарын үрелген черлерин кылыр. Хосталы берген үезинде сизген кезер, та-раа суггарар. Эртен чылын парник оңгарларын дуглаар 80 рама-ларын шилдээ, бо чылын база ынчаар шилдип турар.

Хой кыргылазаның үезинде дарган чанызын тутташ олурур-тар. Чидиг хачылар-биле кыргычлар амырап-ла турар.

А. ДОПЧАА.

ҮРЕЗИН — ХҮНЕЗИН

Тес-Хем районунг «Ак-Эрик» болгаш «Чоду-раа» колхозтарында үрезини хунезин деп көр-бөп, «Ак-Эрик» колхозтун хову туралаага келген көргө, тараа чүдүрүп турган черде чаа-гыт кылал-тас дөң-дөң кылдыр оваланы берген чыдар. Онда оон бөлүп албас-даа, харын кандыг бир тракторист анаа чедип келеш, хой болуп, довура аразынче шымандыр бастырып калп турар. Ону тарып черинге эвес, а чүдүрер че-риге ынчаар кайы хамаан чок, хананнап тур-да, тоор кижид-даа чок, колхозтуг удурткучулары анаа-ла көрүп эртти турарлар.

«Чодураа» колхозтун Сайган ховузунда тур-лаачы баар дөң кижид орук айтырган-даа херээ чок, төп складка чедип келеш, тараа кайнар төктүп чоруй барганын истаар болза, ол чайгаар-да туралга чедире бөөр.

Ажыл-агыйларга үрезин айтырын кайы хире нарын турганын билидигер. Үрезин, ылангыл сор-туттү үрезинири сурталга бараалгаван кижизин-даа чок, барбаан, чептөөн чери-даа чок турган-ла болбай.

Часык тарылгага белеткедиг дугайын чеже чугаалашпаан дээр боор. Ынчалза-даа үрезин сөөртүр машиналарын ык кылдыр белеткеп ал-бааны кайгамчык. Үрезин сөөртүр машиналарын

кузовтарын таарыштыр кылдыр, ойбак черлерин сокмыр азы тараа алаагы салыр чалдыгарын шагда-ла белеткөөн турар болбай. Ынчалза-даа ажал-агыйлар ынчаар кылбааннар. Колхозтун кандыг бир машинаны карака ялде берсе-ле: «Тараа сөөртүр сен!» деп дужаап каар. Чолаачы: «Машинаның кузову ойбак» деп чугаалаа-даа хожож. Дужаал дээрге, дужаал-ла, айтыш-кын дээрге, айтышкын-ла болбай, ону күсүлдер алаар. Дужаал, айтышкын канчаар күсүленип турарын үстүндө көрдүвүс.

Үрезини хунезин деп ханызы-биле биле чо-гуур.

С. ТАМБА.

Четпестерин үндезини кайдал?

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвү-ленини тускай доктаалын эсугаар Тес-Хемге малды тарып боозадыры-нын күрүнө станциязы 1964 чылдан бээр ажалдан тургускан. Станциянын сорулгазы бола чур-туг малдарыны хусаазын дүргөп эвизирлеринге күрүненик бедик үнел-иг бүүдүрүчү малдарын чөл ажыл-дары болгаш кызыраакшык-биле де-мисежире болур.

Амгы үедө станция Эрзин болгаш Тес-Хем районнарын ажал-агыйла-ры-биле керээ чарып алган, болу-бот-оругла-чарылгалыг ажалдап тур-ар. Күрүненин күсөйи-биле тургузу-п каан ол станциянын ажалы ам-даа шуудулай турар. Станция тарып боозадылганын планын күсөтпейи келген. 1966 чылда инектерин тарып боозадырынын планын 51 хуу, хойларынны — 59,2 хуу күсөткөн, ол саннар Тес-Хем районода алаан алай-биле 47,2 чылда 68,3 хуу-ларды болган.

Үстүндө чургайлар ажалдын ыракта четпезин көрүзүп турар-дыр. Ол четпестерин үндезини кайдал? Хамык-ла ужур станциянын ажал-дарчыларынын база районнарын кезде ажал-агый бүүдүрүлгө эргел-деринин болгаш ажал-агыйларын тускай эртемнигеринин тарып бооз-дылгала ам-даа чоруп кичизегей салбайн, оон чинк көрүп турарында болур. Мындыг чүдүлү ап көрөдү. Инектерин тарып боозадыр пунктлар-дырларын чүгө түрүм кышгап үтөтинерге бар, а чаагаларда, чайла-рада болгаш күзгелерде чок. Ын-чаарга инектерин массалыг тарып

боозадыр үези чазын болгаш чайын болур болбай. Тарып боозадылганы бүүдүп чыл иштинде чорудуп шыдавас болганымыс бо ажалды чорударын улуту-биле шаптыктал турары ол-дур. Тарып боозадылганын планын кү-сөтпес чоруп бистик станцияны сан-хөү талазы-биле бергелерге база че-дир турар. Чижээ, эртен чылын 12 муу рубльдин оруглазын чедир албаан болгаш харын-даа сес муу рубль каражалап болгон бис.

Ажыл-агыйларга тарып боозадыл-ганын дуржулгалыг доктаамал тех-никтери турары чедер албан. Ынчал-за-даа бистик ажал-агый удурткучу-ларымыс техниктерин ажалын че-дир үнелегей турарлар. Ажылга мергежилди техниктерин доктаамал тургузар хамаан чок, оларын ажал-дынын төлөвирин беэин четче кыл-дап турары — ол ажалга кижилер-ин кирип мергежилерин шаптык болуп турар. Ажыл-агыйларга бот-тарынын техниктери турбас чорук улуг хоралыг дээрин практика көр-гүскен. Чижээ, эртен күзүн хойлар-ын тарып боозадыры чеди пункту-ларга практикант кижилер чорудуп турган, а казан оларын практика-лаа хусаазы төне бергенде, пункту-лар хөн тургулап калган болбай.

Бир хөн дугайында. Чамдык ажал-агыйларын удурткучулары болгаш инектерин-даа тускай эртемнигерлер беэин инекти эвтир, хойну бөдүрүп дүңгүтүп уламышкын-биле сайыра-дыр херек, ынчанга тарып бооза-дылганын чоруткан херээ чүү боор деп болуп турар. Мындыг хөөнөр эр-тен күзүн Эрзин районога калбаа-би-ле непперөөн турган болбай. Бо чы-

дып калган хөөн тарып боозадыл-ганын күсөйи-биле мадыг хусаазын эвизирлеп база төрүрү малдарын кызыраар чоруп-биле чедишкенин демиесежир арганы бербейт турар. Демги үстүндө эштерин күзелин боттандыра дээрге-даа, станцияда эвтир уламышкынын буталары болгаш тус черин бөдүрүп дүңгүт-көшкарлары амдызында чок болбай.

Тарып боозадылганын пунктула-рын ажал-агыйлар боттары кылып ал, а станция ол черлерге бедик шымарлыг үрени чедир берип тур-ар деп чарлыган керөөлөрдө ын-чаар айттынганын билидигер. Ын-чалза-даа ажал-агыйлар тарып бооза-дылга пункттарынын эки дери ап шыдавайн турарлар. Чижээ, бисте инекти тарып боозадыр 8 пункту-ларын чүгө үжүп, хойнуң 16 пункту-ларыннын база чүгө үжүп эсугаар төлөвиле эсугаар кылган деп санап болур. Оске пункттар ойбак-самдар, кирди, чаңгыс сөс-биле чугаа-лаарга, чедир кылдыманнар. Тарып боозаткан малдарын кызырап бээр чоруп пункттарда ажалдын таарым-чалыг байдалы чок болганында ды-да хамааржыр. 1965 чылда тарып боозаткан инектерин 86,7 хууу, хойларын 94,2 хууу төл берген, а өскөзи кызыраан.

Оон ында сула эдержилге кандыг-даа үчөг, контроль чок чоруп турар. Малдын кызыраар чоруп сула эдер-жилге чоруп турар черлерде хой дээрин, тарып боозадылганын ам-даа күзү денеленип турда беэин, көрүзүп турар. Чижээ, эртен чылын Тес-Хем районога инектерин 26,3 хуууу бо-ла хойларын 7,5 хуууу кызыраан.

1966 чылда тарып боозаткан мал-дарын хусаазында төрүп турары-нын хыналдазын Тес-Хеминг «Чоду-раа» колхозтунун хойжу бригадаларына болгаш «Тес-Хем» совхозтун инектеринге чоруткан. Колхозта хойларын 70 хуууу, совхозта 402 инекти 137-ин хусаазында төрөөн кылган, 103 инек ам төрүүр, 9-узү кызыр, 3 инек ара салган. Оон ында тарып боозаткан инектерин чамдык үнүшкүнерин казып кааптарга, ам 36 баш инекти төрүүр хусаазы 1—2 ай эртен болуп турар.

Тарып боозадылганын пунктула-рын четче дерибиз болгаш техник-терин кууд мергежилди ындыг үр-жүктүг дээрин база катап мининг чугаалаар херек.

Бистик ажалымыска шаптыктап турар чүдүлөр кайдал дээрин ам бил-дири бис. Ону узуткаарда бистик ийги-ти күжүвүстү ылаар моонээр чү-гула. Күрүнениң тарып боозадыла станциязынын, районнарын кезде ажал-агый эргелдеринин тускай эртемнигеринин болгаш ажал-агый-ларын удурткучуларынын кичизегей инекти мадыг хусаазын эвизирлеп, оон кызыраар чоруп узуткаар ажал-дын тарып боозадылганын күсөйи-биле чедип аларынче шууг уламышкы-рыштар болувауса, байдал чедире эвизир. Мал ажалында чедишкенин чоругу — байыраалдыг чылда инити күш-биле чедип алыр эң чу-гула соруга.

Ч. БИЧЕ-ООЛ,
Тес-Хемге мал тарып боозадыры-нын күрүнө станциянын директору.

ЧАЗАГЛАРЖЕ САГЫШ САЛЫР

Кыштаглаашкын соонда тыяна чоң-унуң чазаглап көжери шыдан бээр чаңгыс болган. Бо үедө чазаглааш-кын база-ла чоруп турар. Чүге дие инитинин малын кыштаг оларындыг чазагаларын чаш көктүг оларындыг-га каларын олардыры, кыргылаага белеткенин болгаш ону чорудары оон хаммааржыр.

Ынчалза-даа бистик «Торгалы» совхозтун чижээ аларга, малчынар чазагаларга кирген соонда чүү боор, амыр чүве-де ынаан дөш, олче сагыш салбас чүү бар. Оон чижээ мындыг. Мал ажалдыг улут совхозтун дөрт салбырларынын чазагаларында черин азы чазаг боор-дун башка, ында белеткөөн чүү-даа чок-тур. Малчынар ам часык олар-же көшкүдөн, Авурун байлаанына чаа чамдык кышкылазынан беэин чора аларат. Хат-кавыска, соок, чам-дык хат чар болгаш еске-даа. Ындыг байдалга чыгы кыштадан келген мал басыраар, ылангыл чаш малдык хорамчаны ол үедө кышкы-зындан көүдөй бөөр.

Ам үедө совхозтун хой чазагаларында мунгаш кажаа хамаан чок, чаъ-бораның үедө алаанга хойлар тургузар сери беэин чок, оода чаш мал киирер кажаа база чок. Чыл бү-

рү чамдык черлерге чадагай кажаа-лар тулуп алаа-даа, малчынар чай-даларже көшкөн соонда, ол кажаа-лардан чүү-даа артпас, чазын көзгө өргөн беэин чок болур. Чазагаларда малчынар чурттаар бажың чок.

Чазагаларга чыгы кажааларын, чурттаага бажынарнын чаңгыс чы-зын кылып шыдазын билидигер. Оода чыл бүрүдө малчынарнын бө-лүк-бөлүк ховар черлеринде кедилг тулгаларын кылып турган болза, чүгө мындыг боор. Мурунда «Тор-галыг» колхозтун баштаар чери бо талазы-биле сагыш салбайн келген. Ам совхоз апарганда, ескериле база чок. Чазагалар черлерде кандыг-даа белеткек чок болганында чамдык малчынар кыштагаларында үр көш-пейн, суг-сугатка бергелей баар та-варылгалар бар. Бо чылын малчы-нарнын хой кеэин чазагаларже коң-чуг орайтап көшкөн, майга чедир кыштагаларына хевээр олурган кижилер бар.

Чамдык колданыра мырнын чаш хураганнар бар, олар ам-даа неме-

жир. Чамдык хойжулар чаш хура-ганнарын өгдеринде сымдарлаштыр кирип алгылаан.

Хамыктын мурунда чаш малга чыгы кажаалар белеткери чугула. Моон солгаар кыргылаа үезинде беэин халыар, чаштаар, харын-даа хар чыга хонуп болбай. Ол үедө ду-гула кыргыз каапкан хойлар база бергелээр. Мындыг болгонда, амгы үедө малчынар дугайында сагыш салмышкыны улам дыңдыдар ужур-дур. Ам бистик совхозта арай «Тай-бычтыг» берген хөөн бар. Малчы-нарже автолакаларын, кино, кон-церти чорудар болгаш оларын ча-гаан солуп, сеткүдүн чедирини эде организаптаар херек. Мурунда кыш-тагаларга турганында чамдык мал-чынарнын хонаш байдалы арай өск-терли берген. Ынчанга почта чеди-ричлеринин болгаш агитаторларын ажалын таарыштырары чугула. Чамдык малчынар сугдан база ырак болбай. Ындыг болгонда суг сөөртүл-генин ууктедирер болбас.

Т. ТАМБАЖЫК.

КЕЖЭЭ ЭРТТИРГЕН

Талды районунг «Элегес» совхо-зунда профивелед комитети болгаш херөөженер чөвүлени май биринге холбаштыр Элегес сурунун херээ-женеринин кежээзин эрттирген. Бичи чаштары кижизилер, кузь-туртук амчырал чурттаага дугайында башкалар Мухамеда, Ми-рошинова, проф

БАШКЫВЫС, ЧОСКӨН ӨҢНҮВҮС

телефон-биле бир-ле кижиле тыгыздап, орустан-даа чугаалышты тур. Мөөк кайгарал-кичинегиим доран-на о кижиле берген.

Динирада оурамымга, телефон-биле бир-ле черде оң чугаалышты турар деген кижиле бажы-даа дугайымда, омулга-даа талаш-биле айтырмалар салын турган мпкан болду. «Ийе анар... чаан, сымн черегин остер уздыр адаттынар ужурунда, оларын ийи аякык үжүк-биле дагырап бажыр, мичаарга чан, сымн черегин остер мырщай кыска адаттынар төлөөдө, оларын чагыс аякык үжүк-биле бажыр... Аңаа бичек сек салыр... оңу улуг үжүк-биле бажыр... тускайлаар демдек салыр... аякык-дуса, эрге-чагырга болган оон-даа өскө оң черегин өскө терини дефин деп кыска демдек-биле туштугуну бажыр...» орустан мича дон тыгызлап мича дээр... суг-суг деп допчу, оожум чугаалап турар болду.

Эзеп үр чугаалапканын соода, демги кижиле «чаа анар, байырдык, байырмай анар» дээр, телефонуну тудуван оожум салым каан, база-ла оң бодун манап оулар улаулар-биле чугаалам берди. Тыгызлап кыска, тыгызлап каан, орус кижиле көргөп, орустан каан орда, харын-даа магаданчыг-даа, ба-

ыраачыг-даа. Дооратан мени көргөн улаулар чугаалап чүе болза, аякымн та калчар алаадымкан доран-на о кижиле мичаан.

1930 чылдан эгелеп, Ленинградка бистин өөренип турган черинде, бир арында чак латин үжүк-биле паразан тыгыз бажыгит, база бир талашында мөөк бажыгит тыгыз оулу көп турар аларган. Тыгыз чак үжүк-бизини Пальмбах дээр эртеден кижиле чогааткан деп чүвени соудунда-даа номчолан, удустан-даа дымчаан бие. Оң үдө Ленинградка өөренип турган тыгыз сургуулар бисте чак тыгыз бажыгит үжүкү, оң дүрүмүн өөренип турган бие.

Ыя арында чак тыгыз үжүк-бизини чогааткан уау эртеден мича бие-ла дээр деп бодай хона бердим.

Яамының ишти черле мича-даа хайымны сүргей — кижиле кой. Биди-даа болбас арга чок турган, чүе дээр оң үдө бүтү-ле өөрелди-ге, школа, чиримдыкымын болган калмагал чаралар мича оң яамының шугумуга турган болгай.

Оң үдө чак тыгыз үжүк-бизини аалам-биле, арбап-сугуру-биле, кожуу-кожуу-биле калчар-даа аякык неггереп, өөренип шыдаптар кижиле бүрүк өөренип, номчан, бажыгитинген турган. Ынчаарда ТАР-га

бүгү култураның төвү — културалык аймак болганда, чак үжүк-бизини үндөс-дөс, чогаалдыкчымын тыгызлап оурада, кижиле кой, хайымны болуру чакыл чок. Соуду аякык-дөсүмүз, бажык бажыма-лар, албан кижилери — кыялымын чок дээр. Оларның чамдыкымын бажык болган соуду, сеткүү дугайымда, база бир чамдыкым доктаал-саамырым орус дымдан тыгыз дымче, тыгыз дымдан орус дымче калчар оңу-дуруп алыр дугайымда айтырмалык келгени биди-дир болбайн аан.

Келген улаулар-биле чугаалам оулар арамында, демги кижини телефон-биле база херегалык болуру. Чамдыгалар кирин келген, даарта аякык соуду хун үнер дон соудунан материалдары-даа, орус-тыгыз оулаулар чараларында үстүкү албан чараларың доктаал-саамырым-даа элкен берген бар.

Оң хире чак чок хирезинде, келген кижиле бүрүк-биле чугаалам-саар, чугаа эээр, айтырмалар салыр. Чугаа орустан чугаалаптар тыгыз кижиле, орус осту кайы хире билер, калчар чугаалаар эвес дээр мпкан, орустан-даа чугаалаар, оң кижиле кижиле билер барса, тыгызлап-даа чугаалай бар.

Танымны улаустан айтыра бөөрим-

ге, шынал-ла, сонгаар ССР-ден чалаалып келген, тыгыз бажыгити үжүкү, оң дүрүмүн чогадын кыглан эртеден Пальмбах деп кижиле оң болду.

Тыгызлап чугаалап турда, ана суг тыгыз кижиле ийли, черде артым-дуу сөс-даа херегалык, дорт, тиге чугаалаар, ийи-ле чыл иштинде калчар мичап чугаалап өөрени бээр чорор деп, мича улаулар бүүдү арында айтырмалык, соудураан турарлар.

Шынал-ла, кижиле магаданыс-даа арга чок, байырдык-даа арга чок. Калчар чүе чамдар иштинде боду-луу төрөн дымкыны кырынга үжүк-бизини чок чоран артарат чүе ийи (1930—1932) чыл иштинде үжүк-бизини билер, бажыр, номчур, кара чырык, сеткилар берген аларган. Оң мурунда мөөк бажык турган-даа болза, оңу каш-ла санын кижиле билер. Мөөк бажыгити үжүкү тыгыз дымча херегалык чүе мөөк дымча бажыр, мөөддан чугаалаар турган. Мөөддан бажык чүвениң улаамы билер аякыккан тыгыз кижиле мөөк болган оң бажык билер кым-бир кижини сургалат чорам, аңаа оңу-дуртуп алыр чорам. Тапты оңу-дуртуп бээр кижилер-даа кайда боор чүе деп, бажыгити оңу-дуртуп бээр, билбөөнүн мичап-кы-

чап борап өрттирип каар чүе-ле мичаан.

Тыгызлап арат чону 1930 чылдың мурунда, тыгыз бажык тыгызлаптыр муруну чарында, делегей кырында чүе болдунтур, чүе билбес турган чок болганда, номчурлар соуду-сеткүү үнүп турган эвес. 1930 чылдан сонгаар бодунуң төрөн дымчада бажыгит, номчур турар соуду-сеткүүдү болу берген, кайда чүе бооп турарын, иштин болган дашыкымын биди-дир билер аң, чажалан чугаалаарга, караа коюкү, кулаа дымчаныр аларган деп болур.

Бажык боду-дустун үжүк-бизини чогодын берди, бисте үжүк-бизини өөренип нагды, каралыс чырыды, дымча-ла уау бунтун, ачы-дузалык кижиле деп, Тыгызлап чүе арат чону Александр Адольфович Пальмбах чүрөөн халымында уау-биле өөрүп четтиргенин илереди, тыгыз улаустан хирезинде оңу-биле оңу бажымыс деп аңаа аларган.

А. А. Пальмбах тыгызлап национал бажык, оң үжүкүн дүрүмүн чогаалды кылган, улаулар-да 1932 чылдың күзүндө Москвага чөдө берген, аңаа тыгыз школарның эге кластарына өөренир чамдык өөр-

диге номчарын болган бичи урууларга тарытыр херегалык номчулуга номчарын чогадын кылыртыга дузалам турган.

1935 чылда Александр Адольфович Пальмбах Тыгыз база катан чалаалып келген. Тыгыз бажыгити чогаалдыкчы эргим Александр Адольфовичтин ТАР-ның култур фронтуну аякыкчыларым, оң чак оңу орап ителгилештирмиз улау өрүкүгү сетки халымын-биле уткуп алганар. А. А. Пальмбах ТАР-ның култур яамызыга аякыклай берген. Оң үдөн эгелеп А. А. Пальмбахты эки тамыр аларган мен.

1933 чылдан эгелеп Кызылдың национал школында тыгыз дым бажыгити турдум. Ам суг оңу салтын көргөп, черле оң үдө тыгыз дым бажыгити турган бажык кижини калчар бажык дээрли аан, чөгөгич, чарыкчыг турган чүе-ле болгай. Ынчан ортук өөрелди черинге чаман чок, эге кластарга бажык херегалык тыгыз дымдык транзитизмиз бар эвес. Эге болган оон-даа өрү кластарга тыгыз дым кичээлериңе колдуунда-ла үжүк дүрүмү айтыр, соуду номчулуга чордар. Өөрелди-ге номчар оң-ла. Чалгыс сөс-биле чугаалаарга, тыгыз дым бажык кижиле барык хол дашыкылар турган. Оң мича бажыкларының аргаметодун эки билер дор эилер бе? Харын-даа орус дымдык транзитизмиз бар болган, оң үзегер-чижаан ап, тыгыз дым бажыклар турдуз.

(Тончүзү 4-кү арында).

УРУГЛАРНЫҢ КУШАЖЫЛЫН КАМГАЛААР

Бистин чүрүстө назм четпезин уругларның күш-ажымын хоолу баугар камгалар турар. Оларын чер-черде тургустунган назм четпезин уругларның херез көөр комиссиялары база профкомнарның чөпшөрлө-биле кадымын дугайымда өмчө шыгызгалык барымдаалап аякыла хүлөөп алар.

Чадава автоажыл-агында, «Сельхозтехника» каттымын-кымында назм четпезин уругларын аякыла хаара туткан. АТА-да 17 оодлар элесер, токар аякыкларын күтүсдир турар. Оолдар дуркудугалык аякыкчыларның уаурутугалык-биле аякыкы кызыма-биле шийгөөдүн ап, хоочунарадан дудакчок аякык-дап турар аларганар. АТА-да Стрельников, Куулар, Шанкин олар эки аякыкчыларын оуруунда кирген. Олар чүе овалды аякык-биле кызыма-лааттымай, хой-нятинин даалталарын база күтүсдир турар. Олар корум-чүрүмүн хайгарачылар, иденкейик дуржанычтар болу бергенер. «Сельхозтехника» каттымын-кымында аякыкчылар күтүсдир болган аякыкчылар чүрүкүрүк турар. АТА-да профкомнар чүрүкүрүк турар. АТА-да 5, 6 чымын үш, «Сельхозтехника» артын чымын 15 назм четпезин чүе уаурутугалык дунаалы-биле аякыкчал үндүркен. Кайы-даа организацияларда уругларын кезежик школага хаара тудар аякык багай тургустунга. Ук организациялардан кезежик школада өөренип турар чамдык уругларның хой кезин

өөрелди чымын дургууда эртемгер айы-биле ачаттар дуржана овалгаларын күтүсдирер. Шап үзөр чоруктар хой. Өөрелдиги нагган чорур таза-рылгалар база бар. Бо талаш-биле кезежик школагы директория чарык ук организацияларын профкомнар, комсомол организацияларды кыргыч хомудалары тооп көрбейн турар.

Автоажыл-агында, «Сельхозтехника» аякыкчар ортууга култур-массалык аякыкчар кооп-каа. АТА-да спорт херегалары бар-даа болза, аякыкчары спорт аякыкчы хаара туттайн келген.

Кайы-даа организацияларда аякыкчар назм четпезинерин хой-нятин аякыкчы кичиритибейн турар. Аякыкчар турар уругларын хой кезин комсомол кезиңгүтүгө мичага дээр кирбес.

«Сельхозтехника» назм четпезин уругларның күш-ажымын тыгыз хаара турар. Уругларның хире-ша-биле четтиргилер аякыкчы кыдыртыр болгай. Ынчаа чалаажок эртен чымын үш ай иштинде Владимир Востриков дуржанаар четтиң маска кагар черинге, Владимир Волковту дуржаалакы калчарыга аякыкчарып турган. Назм четпезинерин хүнде 7 шап аякыкчары база төлөвирляп кылганын барымдаалайып, чүе парад баугар төлө турарынын фактылары бар. Уруглар тускай хеп-биле долу кандыргынаан.

«Сельхозтехника» болган АТА-ның уаурутугалык, мича профкомнар чымын комсомол организациялар назм четпезин уругларның соудулары, аякыкчар байдалы өөрелди көөр, оларның кыдыр аякыкчы шыгызгалык хирезинде. Оң иштинде уругларның күш-ажымын хайгарачык өске-кеа четпезинерин чалайды төрөк.

Д. ХЕРТЕК,
Чоюн-Хемчик райкүсөөнүн чамдыкы назм четпезин уруглар херез көөр комиссиянын харысалгалы секретары.

Октябрьның 50 жыл оюнуң байырлалы-биле холбаштыр югослав комитеттин кыйгыры

БЕЛГРАД. (СЭТА). Октябрьның социалистик Уау революциямын кижиле ителгилештиргенде эргилдеп үе болган, социализмниң үезин аякыкчар деп, Октябрь революциямын 50 жыл оюнуң байырлалы-биле холбаштыр югослав комитеттин мича паран үндүргөн кыйгырында чугаалап турар. Оң кайгарачы хуну байырамын эртеринде Октябрь революциямын бүтү делегейге тооттуг ужу-дугалык барымдаалап көөр херек, оң түнделди социализмниң баштайгы чүрүтү—Совет Эвилелин тургустунган болгай деп, кыйгырында оң мича чугаалап турар.

Кыйгырында демделген турары болза, Октябрьның идеялар чарык чүе чыл дургуунда делегейде ителгилештирилген хаймарлаарга күнүгү салдарын чедирер турар, Октябрь революциямын националлар арасында хаймарлаарга чак үени аякыкчар, национал-хогаламалык болган антиколониализм шимчөөшкөн, хостага, хамаарышпас чорук болган ителгилештирилген дээр улауларың демелесине чак идгин берген.

Улауларың болган күрүселерин арасыга тайбыс, деп эрге дош, тайбыс догуннаашкы дээр демселдиң дешич идеялар даштыкы политика талаш-биле чак принциптерин тыгыз келгилештирген чедирер дээрин оң документке чугаалап турар.

Совет Эвилелин догуннаашкымын, делегей болушун кызырамын оң хаймарлаачы салдар, фашизмни чыла-та шаарына оң ролю болза, делегейни ийги дайымы чоруп турар, оң догуннаашкымын сонда доран-на улауларың хостагалык шимчөөшкөн болган колониализм системаны уаурутуган ителгилештирилген хаймарлаарың үндөс өскерилерин болган социализмниң тилелген дээр демсел-биле холбаштыр болурун таарымчалык байдаларын тургускан деп, кыйгырында айтыр турар.

Октябрь революциямын 50 жыл оюн калба-биле төлөптеп демделээр деп Югославияның бүтү бүүдүргелерин, албан чаралар болган ителгилештирилген организацияларын комитет кыйгырган.

Чоокта чак Грецияга шериг эргилдеп кылган даштыкы күштер чак сүдөөнү кылырн бодан турар. Бо сүдөөнүн чидик халымын Кипр Республикамын хостагалык болган хамаарышпас чоругуна уау улаулардан. Соуду хуверде даштыкы паралаага көстүп келгилештирилген дымчанылардан ап көргөп, Грецияга эргилдеп организациялар Кипрге база-ла кыдыр аякыкчар хемчөгүч боттадырларын күзүп турар аларган. Оларның соудулап мырщай биди-дир: Кипрның демократ чөтүдөгүлөгүне шалтыкчаар, халыктын мурунда НАТО-нун эргилештирилген дүштүр кипр айтырмын мичаар шийтирлери-биле үндөсүн белектөөр уаурутуг диктатору өзү-чүрүмүн ордуулаа турар. Генерал Гриваска баштаган грек офицерлерин аякыкчар-дугалаамыч Никозияга эвез иденкейжөөн ачык кичөөшкөн Кипрның чамдык солданыр күрүдүрүп турар. НАТО-нун башкарычылар Кипрге «афин үлөгери» белектөөрине оң офицерлерин аякыкчарычте чүтүп турары иле-дур.

Кипрның хой-нятин Грецияга шериг өзү-чүрүмүн тургусканын бүүру шаап көргөн биди-дир болгай. Чижээ, «Филлелетос» солдунуң чоокта чак билбес болза, оң эргилдеп конституцияны кол чүдөдөгүлөгү чөртүрүт боттадырлар. Грецияга шериг эргилдеп организациялар болган сорук кичирчилер чүе Грецияны иштин айтырмаларын эвес, харын база кипр айтырмын НАТО-нун боткүренин, халыктын мурунда Американын Каттыкчан Штаттарының күзелгиле дүштүр дүтүм чок аргалар-биле шийтирлериң чедип алар соудулап салган дээрин өске-даа чамдык соудулар демделген турган. Ынчал-

Кипрге уаур диргелген айыылды чайладыр!

Чоокта чак Грецияга шериг эргилдеп кылган даштыкы күштер чак сүдөөнү кылырн бодан турар. Бо сүдөөнүн чидик халымын Кипр Республикамын хостагалык болган хамаарышпас чоругуна уау улаулардан. Соуду хуверде даштыкы паралаага көстүп келгилештирилген дымчанылардан ап көргөп, Грецияга эргилдеп организациялар Кипрге база-ла кыдыр аякыкчар хемчөгүч боттадырларын күзүп турар аларган. Оларның соудулап мырщай биди-дир: Кипрның демократ чөтүдөгүлөгүне шалтыкчаар, халыктын мурунда НАТО-нун эргилештирилген дүштүр кипр айтырмын мичаар шийтирлери-биле үндөсүн белектөөр уаурутуг диктатору өзү-чүрүмүн ордуулаа турар. Генерал Гриваска баштаган грек офицерлерин аякыкчар-дугалаамыч Никозияга эвез иденкейжөөн ачык кичөөшкөн Кипрның чамдык солданыр күрүдүрүп турар. НАТО-нун башкарычылар Кипрге «афин үлөгери» белектөөрине оң офицерлерин аякыкчарычте чүтүп турары иле-дур.

Кипрның хой-нятин Грецияга шериг өзү-чүрүмүн тургусканын бүүру шаап көргөн биди-дир болгай. Чижээ, «Филлелетос» солдунуң чоокта чак билбес болза, оң эргилдеп конституцияны кол чүдөдөгүлөгү чөртүрүт боттадырлар. Грецияга шериг эргилдеп организациялар болган сорук кичирчилер чүе Грецияны иштин айтырмаларын эвес, харын база кипр айтырмын НАТО-нун боткүренин, халыктын мурунда Американын Каттыкчан Штаттарының күзелгиле дүштүр дүтүм чок аргалар-биле шийтирлериң чедип алар соудулап салган дээрин өске-даа чамдык соудулар демделген турган. Ынчал-

за-даа кипрчилер Афинда тургустунган диктатору күзелгиле турарлар деп, «Телефон ора» солун айтып турган.

Кипрге аякыкчар биди-дир хой-нятининге сонсам дивес кичөөшкөн боттуге халдымды турар, Кипр Республика Каттыкчан Национал Организациямын дег эргелди кезиңгү болу турар. КНО-нун Уставы күрүселерин иштин херегеринге холгарлаашкымын хору турар болгай.

Кипр улустун бодууң хостагалык болган хамаарышпас чоруду дээр эрес-мадырдык демселди тайбынча илалдыкчар бүтү күштерин эсеткил каттыгыртыламын болган диктатору ап турар. Оң ужурунда кипр улус тайбынча илалдыкчар күрүселерин долу диктатору алып дээрин ам Кипрге уаур сүтүзүн кылырн бодан турар кичирчилер билип алынар. Республикамын хостагалыкчар болган хамаарышпас чоручуе калдарын күзүп турарынын бодула боттамас деп, Кипрның улау чугаалап турар. Ынчаа боттарың оң бажык шийтирлериң кипрчилер чаксаан эвес.

Кипр айтырмын талаш-биле привилегиялар тургуу эки билде тургай. Совет Эвилели, а оң иштинде тайбынча илалдыкчар өске-даа күрүселер Кипрге хамаарыштыр Ай-мича чок чорук Чоулөвизин шийтирлериң күтүсдирер илеп турар. Ортуулап даштыкы бүтү шериглер үндүрер, даштыкы шериг баазаларын уаурутуу — Кипрның кырында диргелген айыылдан оңу адырып алармын чугула негелдериниң бөрөөн кыдыр тайбынча илалдыкчар күштер санап турар.

В. ХАРЬКОВ,
СЭТА-ның тайлыбырлаакчымы.

Хөгжүлдөзүнүн дугайында

1913 чылда бүүдүргөн продукциясында 60 катан хой үдөтүр продукциясы бүүдүргөн, делегейде үдөтүр продукциямын бештин бир кезин ССР-ге овалыкчар турар аларган. Оң үе-биле делегейде электротехника бүүдүргөтүр 267 катан, металл кезер станоктар—100 катан, шой, каң болган хомур даш бүүдүргөтүр 20 катан өскөн.

Улаулар бүүдүргөтүр чак беш чылда база-ла биди хөгжүлдөп болуру, мурункуу мпкан аар индустрияны колдоо хөгжүлдөр көрдүгөн. Ынчаа чалаажок херегалык барынаарың бүүдүргөтүр мурунда турган мича көзүдөдөрүн аякыла айткан.

Улау аякыкчарының планын хөгжүлдөп экономикагит болган кол соудулап соудулары чедикшиг шийтирлеп, чүртүн ийини хөгжүлдөшүн дүргөн темпанын хандырып турар. Оң база бир кол күштү эртемниң болган техниканын чедикшиглерин улау аякыкчарында дүргөн шийгөөдүн ап турарында болуру.

Эртемни болган техникат деп-шлгелди калба-биле хөгжөтүрүшүн түнелгиле чүртүн экономикамын бажымы, чоңуң материалдык чак-гай чоруп биди турар. Ынчаа чак делегейде эртем аякыкчарымын 25 хууру бистин чүрүстө болу турары таварыга эвес. Оларын чогаалдык күш-ажымын аякыкчар бистин чүрүстө улау бунчар хөгжүлү, оң аякыкчар ортууга чак илелген тууду олу турар.

Аякыкчар аякыкчарының бир дугаар кылган чүрт эвес, а оң аякы-

дымын бүүдүргөтүр оң баштай шийгөөдүн чүрт дүргөн хөгжүлдөп алып дөрөн биди-дир. Калды-даа аякыкчарымын кылган, оңу иштинде хуураада бүүдүргөтүр шийгөөдүн хуураада соудулары системаның үдөтүр чедикшиг болуру. Оң дугайым совет эртем делегейге каш удаа биди-дир.

Чүртүң масшагы-биле улау аякыкчарының планын тургуулары чак эвес айтыр дээр биди-дир, мичааган обаларын, крайларың болган республикаларын план ортарымын бо айтырмалык эртем хаймарың шийтирлеп турарлар. Улау аякыкчарының планнаашкымын улау бүүдүргөтүр, колхозтар болган совоктар, аякыкчар чоннарын калба масшалаары иденкейик киркип турар. Планнаашкымын эртемниң болган техниканын чедикшиглерин калба-биле аякылап турар.

Планын тургууларда болган оларын аякыкчар боттадырларда чамдык мондактарын тургустуну көзү биди-дир. Чижээлээр, бүүдүргөтүр ийини хемчөөлүн болган масшагы улауларың илеп турган үеде биди-дир дашык хуураада беш чыл планын аякыкчар продукцияны шынар болган асортиментин дээр иштин көрүгүлөргө эвез илелгилештирилген турган. Оң иштинде аякыкчар чамдык хемчөгүлөр айттыган хуураада күтүсдирер системаны биди-дир. Чамдык кылгачылардан кезежик аякыкчарың чедип чыл планында көрдүгөн чамдык көрүгүлөргө

Партизаннарның ужуражышкыны

Улан-Батор. (СЭТА). Убеунур аймактың төвү — Улангом. Сух-Баторуң дайчыларың дузала-нып илелген Совет Армияның кезекте-риниң барык чарык чус чылдың мурунда эртен дайчы орунтары Улангомун дамчыштыр чурткан. Мөөк улустуң хостагалы болган аас-чанын даш демселдиң хочон кичирлери Улангомга умурашкан. Хой

Маңаа холбаштыр эртем-техникит революцияны, бойду эртемгериниң чедикшиглерин баш бүүрү-гаар өөренип көөрү кончуг чугула. Бо бүтүвүң түнелгиле улау аякыкчарының перспективтиг планын тургустувар.

ССР-нун Дээди Советинде биди-дир чакта соода беш чыл планын чүе улау аякыкчарың бүтү масшагы эвес, а бүүдүргөтүр бүүдүргөтүр аякыкчарың планнаашкымын хой-дур болуру. Боттарың аякыкчарың калдык улауларың чоруду дугайым додоргай овалдык бүүдүргөтүр бүүрү алып. Беш чыл планының ийини күтүсдирер бүүдүргөтүр чедириниң чыл планын калчар чорудуң илелгилештирилген кол хамаарымы.

Бүүдүргөтүр программаларын тодардып тургусканы-биле планнаашкымын доогулап деп санап болбас. План күтүсдиреринде үезинде экономикагит хөгжүлдөп курааарымын тыгыз келер, оларын бүүдүргөтүр аякыкчарың шийгөөдүн хой-дур жүдө болу-ла илеп келер. Ынчаа чак ССР-нун чогадын аякыкчарың калдык-даа өскериле чак тургустунган планын деп болбас. Аңаа хамаарыштыр тодаргай чажан бодур: бистин чүрүстө бүүрү чону алдарың жобелгиле белектенип турда барык бүүдүргөтүр бүүрү 50 чылга белек кыдыр чыл планын хуураа бетиңде күтүсдирер хүлөтүр. Хүлөтүрлерин хевирлери аякыкчар-да болза, оларын кол улау аякыкчарың төзүп чүртүн экономикамын шалкын хөгжүлдөргөчте улаулар. Бо парроттун шийгөөдүн илелгилештирилген аякыкчарың чедир дээр биди-дир.

Георгий САРКИСИН,
экономика эртемгеринин кандидад.

мурунда эртен дайчы орунтары Улангомун дамчыштыр чурткан. Мөөк улустуң хостагалы болган аас-чанын даш демселдиң хочон кичирлери Улангомга умурашкан. Хой

Маңаа холбаштыр эртем-техникит революцияны, бойду эртемгериниң чедикшиглерин баш бүүрү-гаар өөренип көөрү кончуг чугула. Бо бүтүвүң түнелгиле улау аякыкчарының перспективтиг планын тургустувар.

ССР-нун Дээди Советинде биди-дир чакта соода беш чыл планын чүе улау аякыкчарың бүтү масшагы эвес, а бүүдүргөтүр бүүдүргөтүр аякыкчарың планнаашкымын хой-дур болуру. Боттарың аякыкчарың калдык улауларың чоруду дугайым додоргай овалдык бүүдүргөтүр бүүрү алып. Беш чыл планының ийини күтүсдирер бүүдүргөтүр чедириниң чыл планын калчар чорудуң илелгилештирилген кол хамаарымы.

Бүүдүргөтүр программаларын тодардып тургусканы-биле планнаашкымын доогулап деп санап болбас. План күтүсдиреринде үезинде экономикагит хөгжүлдөп курааарымын тыгыз келер, оларын бүүдүргөтүр аякыкчарың шийгөөдүн хой-дур жүдө болу-ла илеп келер. Ынчаа чак ССР-нун чогадын аякыкчарың калдык-даа өскериле чак тургустунган планын деп болбас. Аңаа хамаарыштыр тодаргай чажан бодур: бистин чүрүстө бүүрү чону алдарың жобелгиле белектенип турда барык бүүдүргөтүр бүүрү 50 чылга белек кыдыр чыл планын хуураа бетиңде күтүсдирер хүлөтүр. Хүлөтүрлерин хевирлери аякыкчар-да болза, оларын кол улау аякыкчарың төзүп чүртүн экономикамын шалкын хөгжүлдөргөчте улаулар. Бо парроттун шийгөөдүн илелгилештирилген аякыкчарың чедир дээр биди-дир.

Георгий САРКИСИН,
экономика эртемгеринин кандидад.

чүрттарга чакгай алдарын чедип алган.

Эртен чылда каттыжышкыны 17 муң электротехник, 22 муң электротехниктерин, 900 муң аякыкчарың болган өске-даа баазаларын 60 аякыкчар чурттарга чоруткан. Бо чымын каттыжышкыны аякыкчарың уау-дугулап электротехниктериниң 30 чак кымылгарын бүүдүрүп үндүр. Болгар электротехниктериниң эң улау херегалыкын Совет Эвилели болу турар.

Социализмниң идепкейлиг тургууучулары

БЕРЛИН. Герман Демократтык Республикамын студенттеринин болган аякыкчар эртемгеринин аякыкчарың тыгызлап чак делегейде ийги чорутуу турар. ГДР-де социализм тургуушкунга аякыкчарың идепкейлиг киржилгенин херчелеп турар 1100 аякыкчарың ийги илеп дегелер. Делегейде дегелер аякыкчарың бүүдүргөтүр негелдер чорук каш-каш миллион марканың камнагалымын бээр. (СЭТА).

Никарагуаның чак чазаа

ПАРИЖ. (СЭТА). Никарагуаның чак президентин Анастасио Сомоса чак чакта тургускан болган оңу боду баштаар. Даштыкы херектер министрине Коресо Геррераны томуулаан деп, Франс Пресс агентлигинде корреспондентин Никарагуадан дымчанып турар.

42 харык бо диктатор

БАШКЫВЫС, ЧОӨК ӨҢНҮВҮС

(Төмчүзү. Эгиз 3-кү арында).

Ажым-биле чугаалаарга, ол чылым (1935 чыда) А. А. Пальмбах Тывага баа чаладып чедиң көргө, бодум хууда дыма өөрүп турдум, чүгө дөргө, бир чүгүлдө, дым талазы-биле эртемден, ийн чүгүлдө, тыва бижиктин чогаалдыкчысы, үш чүгүлдө, школага тыва дым башкыларынын арга-методун айтып бээрине дуулаар деп оюн-даа өскө. Мээм ол күзүмдө боттанган.

Чалгыс ламынын шугурунда ажылдап турар болган, Александр Адолюфович-биле чогуру таныша берген мен. А. А. Пальмбах баа башкы чоран. Ортумак болган дээд өөрлөдө чөдөрлерине орус дым болган литература башкылар чоран. Эге болган уугу класстарга тыва дым башкыларынын аргамын, тыва дымды грамматикасын оон үргүчүлү айтырып ат турар апарган мен. Школага тыва дымды канчаар башкылап турганымын ол эң баштай дыка

сонуурган айтырган. Ажым-биле чугаалап бээр мен. Хулуурдуну каар. Кижичү айтырып дым дөш чөдөргө, ажым уугу, ай-шөлөң чөдө бола, күзүлдүн-биле айтып бээр. Бар эвес мырмачай чым чок хире апарса, мычан-мычан чедиң чөдөр деп малай-ла болчоп каар. Ол бөдөндө чөдө бөргө, малай оларар.

Тыва бижик, тыва дым дугайында чүгө айтырып амыр дым кижиде барык салдымастай бээр кижич. Боду кижич чүгүмдө айтып беришпаш, тыва дым талазы-биле кижиден бола улар айтырып салып, дыма чүгө билди алмысаар турган. Александр Адолюфович эң-не баштай мээм чогурун сумурум, төрөм чөдөрүн айтырган. Оон мычан кижиде айтырар чок айтырарларым ам бодурага, кодууда сөстүн фонетикти болган лексикти хевирлерин, диалектизмдер, чугаа-домак амыр бооп турганар. Оон алаан көргө, тыва ужуң-бижитка чогаатышпаш, оон-биле

чөдөрлөштүр тыва дым дугайында шивичалек ажымды база чорудуп тургамы билдинтир.

Ычангант школага тыва дымды башкылавышпаш, бодум Александр Адолюфовичке башкылаам, малай тыва дымдын грамматикасын оон өөренип ат, башкылардын арга-методунга чогуру улам мергежиң орган мен. Оон-на эгелешип, тыва дым талазы-биле ол мээм башкы болган, мен оон өөренипчүлү ашгаран мен.

Бир-ла катап баа-ла школага төрөм дым (тыва дым) башкыларынын дугайында айтырып чугаалаар улаурувуста, Александр Адолюфович азы бодум апаран мычча деп чугаалай-дыр. Тыва дым ам ужуң-бижитки болган, оон ужуң-чүгү дүрүмү баа бар. Ыччалар-даа кийим-даа класстарга өөренир тыва дымды школага грамматика чок тур. Грамматика чокка школачыларын төрөм дымга өөрелдир берген. Холунда туткан өөрелдире ному чок

өөреникчилер гучуушкун шөлөңгө бо-чөпөк чок шериглер-биле дөм-ле-ла. Бо дөргө чугула-да, со-лун-да айтырып-дыр. Ук айтырмын төрөм дым башкылап турар кижилер моон соңгаар бодураа эки боор. Орус дымдын кайы-даа класстарга өөренир грамматикамы-ла бар-ла болгай, тыва дымдын грамматикамы чогаалдыр дие, оларын улеер. Ном бижирде, эң-не баштай оон программаны чогаалдып алыр ужурут. Чүгө тыва дымдын грамматикамы-биле эвес, оон-да эске эң чугула хергелестинер өөрелдир номнары-биле школачыларын хандырар апар. Бо номнары баа-ла башкылар, чогаалчылар болган оту-дурдукчулар кыла болгай деп, оон-да эске чугула саналдар-даа чугаалады, чалгылар-даа берип олурду. Таалап дыңап ора, дыка-ла шын чүгө сүмелен олурар башкылар-ла деп бодумун ор мен.

Шына-ла, Пальмбах башкынын ол күзүлдери, саналдары соонда барып боттанган. тыва школачынын өөреникчилери бодунуң дымнын кырында чугула өөрелдир номнары-биле хандыртыган. Пальмбах башкынын удуруламы-биле болган шуу киржигелери-биле тыва школачыларга эге болган оон ору класстарында тыва дымдын баштайгы грамматикалары чогаатынган, чижээлээр: 3-кн класкага тыва дымдын фонетикасы (1943 чыда үнгөн), 3-4 класкарга «Тыва дымдын грамматикасы» (1946 чыда үнгөн), 5-6 класкарга «Тыва дымдын грамматикасы» I кезээ (1949 чыда үнгөн), 6-7 класкарга «Тыва дымдын грамматикасы», II кезээ (1950 чыда үнгөн, оон чок автору А. А. Пальмбах боду). Оон ийай бүгү класстарга помчулга номнары — төрөм чугулаар болган тыва школачылар орус дымдын номнары чогаатынган, орус дымдын оту-дурган ийити артемдер.

Тыва өөрелдире номнары база пар-латтынган.

1941 чыда тыва бижиктин төөгүзүңге база бир улуг болуушкун болган. тыва бижиктин латинизитке үжүңү орус үжүңке шалыткан. Чаа алфавитке дүштүр шым бижилгенин (орфографиянын) дүрүмнери база эде көргөн. Бо чугула ажымды теория болган практика талазы-биле баа-ла А. А. Пальмбах ажылдап кылган. Ук ажымды эгелээрде, А. А. Пальмбах көдө чөдөрлерге үнүп турган, арат чон-биле чугаалажып, дым, литература болган паралада ажылдакчылары-биле сүмелешип, эзэн каш чылдар ийитинде белестек ажылдарын чорудуп келген. Чижээлээр, эриинерин болган дым-диптиң киржигелери-биле тыва сөстүн эгезинге тыпшыт-ыл-да, тыпшыт чок-лаа (п-б, т-д кылдыр) адаттырар ажым эвес үнерин болган өк-биле (эвт, эвт, чызе кылдыр) адаттырар ажым үнерин үжүктүрүн бижикке ийай көргүзүп бижир дөш чөдөрлөгү нарын айтырарларын шым ажылдап кылган. Пальмбах башкы малайга өск эгезинге п-б болган т-д бижир эзэн хой сөстөрүн чымп бижип

алган, оларын улуска катап-катап адаткан, дыңдалаан, салзыны аксынга чоошпаалдыр гудуп алган, боду алаан-даа олурар. Сөс эгезинге тыпшытты адаттынар ит деп үнерин тыпшыт чок адаттынар б, д деп үнерден малайды болурун көргүр, ораал ийити чалгыламын турар. Оон-биле хөгөткен, каттыркан-лаа турар-ла. Ол дөргө алаа-ла бир хөгөткенин эвес, а дым, бижик талазы-биле оон баа-ла шивичалек ажымдын арга-хевирин дир.

Александр Адолюфович Пальмбах Тываның национал бижикти чогаалдып тургускан, оон културанын улам ийайгы хөгөүлдөүңүн төрөңгө үнелеп четтес уугу ажылдарын кылмы берген. Дым болган литература талазы-биле чугула артем ажылдарын биле ол орттырар кави. Пальмбах башкыны кылган ол уугу ажым-херө тыпшыларга кажан-кезөө-де уттудурбас болган Тываның төөгүзүңге алдым фонд бооп артып каар.

М. БИЧЕ-ООЛ,
Тываның эртем-шивичалек институтунун артем ажылдакчысы.

ӨШКҮЛҮГ КИЖИ ӨНЕР...

БАДАА.ТЫГ. Кадыр-берт, хая-дашты боорга, ол дагын мычар адал каан. Уткамы-биле алырга, Бадаадым дөргө «ондактыг» аам «шарпааразымың» дөш. Ону ыраткан көргө, чер кырыда олурту шаячыл каан, кедергил уугу, шын тейлж озадай-ла. Оюн Кызыл-оол оон кырынга үзүп келген. Теректиг дыйдыланып баткаш, мынаар-ла, бодунуң уугу амыр Улуг-Хемче жастык-көзүңгө бооп, бүтүрүлүш шаттар аралы-биле чаа булган кире берген. Кара-ла чөдөр төрдө бээр нөстүл турар. Чер кыра ала-покор: хир ой-чиртерде, арга-наккактарга амыра артып калгылаан. Талыгыр мракта тайга-мынар дүдүккө өттүр ак-көн кылдыр көстүр. Оон часын чыгып хун паравига таалап олурар, ханы бодулагы азы берген.

...Эр шаа четчип, эзегиден тештинип, эсер дөргөндөдөн туттуңу эгелөөдөн бээр Оюн Аймыжмечиниң черде кандыг ажымды кыл-баан дээр! Колхоз даргазынын ораакчымын... Бригадир... Чок, ол шунтууң салып четтеш, ийчээлжик элп-ле халаам бээр. Чыда-гаанын боду-даа эки бийбес. Салтырга-ла ук ажыл сөккөлдө таарышас шыкка болур. Амырдылга ийити болтулар, Кижич боду-га таарыжп мыак ажымны тыпшаан шөлдө, ажыл-ла бүрүзүп шек-көсөүр.

Бичинизден тура-ла ада-неянын айым-биле мал малдап чоран болган ийити чүгө ийикке, малчын болукаар күдө Оюнунуң бодуна бо-ла кырып кээр турган. Ораакчы дуга турган, малчыннарга бо-ла кырып: «Ону ыччачылаа, мону мычачылаа шилер, дөш, оларын чөмөлөй берген турар. «Моон бодунга малдан кадартып кага мынаарда бийетти өрткө бо. Билчээ-мыччал деп айтышкын бөрдө чүгү боор. А хол-биле туруп, кыла бөргө берге ажыл дөргөн бийес-тир пийа» деп. Оюнунуң дугайында малчыннар чугаалаар-ла.

Оюн Кызыл-оол малды ажаан, азыраарын эки башып турган. Малчыларын четтес чүгүлдөрүн ол көрүп кааш, шын сөккөлдө биле салгып чован, оларын чалдырмын айтып тургамы ол...

1957 чыл, Оюн Кызыл-оол бригадир эвес, а хойжу. Бодунуң ту-разы-биле бидиривичинин турган, кирип алган. Малчын болур дөш күзүң оу ол ажымче чай тырта берген. Оу-тү-чүмдүн чок, амыр-дыккын билбес, үзүктүн чугаалаары шыккаш, «туду-кара» ол эрге малчыннын берге ажыл-ижи сөккөлдөгү таарык берген. Баштайгы чымында чамдык кижилер оюн чөмөлдө, кижилери-лаа те-риранг мычча дижир: «Белең ажымны каапкан, кижир төңөң ор-дир. Ам кыш-чай чок мал соонда эзегидир апар шыккамы. Боду мурунда малчынар чөмөлдөрө айдым эвес, Ам-на чөс-холамы көстү бээр ийин ой». Оюнунуң бодуңуң, ажылга кымык шудур-гузу бижир кижилер оон хойжу апарганын дөткөң: «Көргөй-даа силер, Оюн шыдар эр боор! Мал кымык кижиге мыак. Оюнга чөдөр кымык кижич ховар-ла».

КАНДЫГ-ДАА ажыл кымык кижиге дыңдагыр, Оюн дөргө баштайгы бергелерге таваржы береш-ле, мунган ханага мунгарылган чүгө дег, дөдүр буруй бээр, думаа-халаң эвес-тир. Бот-бодуна дөмөйлөшөс, кадык-дошкун оң кыш, оң час өрткөлөң. Он чылдарын дүргүзүлдө мал кадарып келген, Оюн Аймыжмечин чүгү көрөдө дээр. Маана чалгыс чүгүдү маргыш чок сөгөл болур: ол улуг арга-дуржулгалыг апарган. Оюн Кызыл-оол ам «Тивилек» совхозун ат-сугарып малчыны. Чеди чыл улаштыр көрүр хой кадарган, чаш төлдү оңча-мөңдү доруктурун келген. Сөккү чымында иртер кадарган, бир башта-на 5 кг чыган дүтү кырып дужаган. Ол чылдарга Оюнун ач сөккөлдө, шудургу күш-ажымды районун дөрт Хундулук бижиктери-биле болган совхоз дирекциясындан өртөктөг чүгүлдөр-биле демдегелтирген.

Совхоз 1965 чыда чөк дүктүг, агор уксаалыг, бир кодан өшкүлөр садип алган. Оон мурунда ийиди өшкүлөр совхозка турбаан. Агоруу эки өстүр болза, совхозка улуг орулганы бээр, перспективаны дөргөн совхозтун удуруччулары билеш, ол чаш

ЖУРНАЛИСТЕРГЕ ШАҢНАЛДАР

ССРЭ-нин Журналистер эвилелинин чыл бүрү ша-наалдарын тыпыр талазы-биле комиссиянын кирип келген саналдарын көргөш, ССРЭ-нин Журналистер эвилелиниң баштаар черинин секретарынын 1966 чылда ССРЭ-нин Журналистер эвилелинин шагнаалдарын тыпысыр доктаалыкы баа:

1. Анатолий Иванович Аргановский — «Известия» солунун тускай корреспондентин — «Мескдежикши-ки» деп публицистика очертериниң чымын ному дөш;

2. Георгий Александрович Жукова (Юрий Жукова) — «Правда» солунун политиктиг дайгааракчымы — «30 чылдарын кижилери» деп ному дөш;

3. Анатолий Захарович Ивашинкога — «Комсомоль-ская правда» солунун тускай корреспондентин — «Хан-херети чүгү» деп публицистика очерти дөш;

4. Юрий Дмитриевич Черненкога — «Правда» солунун тускай корреспондентин — «Ийити чүткүл», «Бүрүгү чүгүлдериң кадалаакчымы» болган «Дуа-лакты» — тыпшы» деп очертери дөш;

5. Беник Гургенович Бекназар-Кюбашев — ПМА дээр ийелде санында үнер солунун чок редактору — «СРЭ-же виза» деп ному дөш;

6. Владимир Наумович Луцетке болган Григорий Юрьевич Симинге — «Красноярский рабочий» солунун

корреспондентини — «Белир үеня чүртүңа 50 чыл өрткөң» деп темага (Фриуф Насенция маршрутун баугаар) репортажы дөш;

7. Илья Миронович Шатуновскийге — «Правда» солунун фельетонин — «Митя даай кезаде тыпшың», «Милция мезгилениң мурунда», «Чарлышкыннык карамбол», «Чалаттырар өскө-даа кижилер», «Бри-дантылгыг топка ийи» деп фельетоннары дөш;

8. Михаил Панелович Давиташвилиге — Грузия ССР-иниң «Сопис ховорба» («Көдө амдылар») дээр ре-публика солунунун редактору — «Вистин грузин шай-ылы» деп солуну очертери болган чүгүлдери дөш;

9. Лев Николаевич Устинова — ПМА-нын фотоко-рреспондентини — «Болыма» деп фотографиялары дөш;

10. Валде Валдарович Пантка — телевидениениң эстон студиянын тайылбырлаакчымы — «Бөгүң, 25 чыл өрткөң» деп теле-дамчылыгалары дөш;

11. Евгений Петрович Голубеве — Кострома областың Кострома районунуң «Волжская новь» телевидениени карысалгалыг секретары — «Бүтү ырлардан күштү» деп очертери болган документалдыг тоокузу дөш;

12. Анатолий Львович Львова (А. Анатольевич) — Норильск хоорайнын «Тална оттары» деп хой тиражы солунунун редактору — «Дээди баал» деп очерти болган «Вьда, Пасино хөдүң ийиде» деп репорта-жы дөш.

Кежээниң мурнунда хунду...

Бежээниң мурнунда хунду... деп тыва улустуң үле-гер чугааар бар. Ындыгарынын бирээзинде Хову-Аксындө туралогтар партизанымы чер армизориниң эөлөт мастери, төлөнтүг күш-ажымы Кара-оол Оркучэвич Иргит хамаарыр. Кара-Лая баарында улутуртуп төп-те «Тыва кобальт» комбинатын капитал тудуглары-нын аразында ногаан мөтөйбидиги халдып келген чө-рүп турда, оон-биле ужураштывыс. Ол доран-на мын-ча дей-дир:

— Ургүлү-ле эөлөгө-биле ажылдар кижичи мынаар-мынаар баар чай чок болган, бо тулугу чокта көр-бөш мен. Ам көргө, шуут таныттымас болган-дыр — дөш гидрометаллургияны дөрт каат чок көрүптүңүң кырып берди. Ийиде оон улуг комсомолчу Бил-чейма, оон класс доктаан, ажылдап турар. Талыгыр дө-дүр мрактан азыкан ташаан, кымыл арзымын ол ча-йып кагы.

— Комбинаттың тудуу-даа доостурунун кырында келген-дир — деп, Кара-оол Оркучэвич өөрүшкүдү чугаалавышпаш, чер армизориниң, байлак тодарарымы ба-за дооар үеис келген, станоктары чаш черже база көжүрүп эгелей бердиңс — диди.

Кара-оол бо улаада дүңкө эөлөгөде ажылдаар, ий-

чанган хостуг шагында оон-биле элөөн хөөрежиштер аралгы болдум.

Мурнунда Кара-оол Оркучэвич Иргит Тыва даг-руда комбинатынын бодурулдеринге 1953 чылдан бээр ажылдап келген. Чиге-Кат, Час-Адырын диспетче-ринге, Улуг-Хеминиң ийилгалыгында, Танды-Уулааның эдертеринге черле каяа-да ажылдаа Кара-оолдун эрес-кежээ ажыл-ижин өөрү мактап келген. Кымыл байлактарын Төрөнүң туртка баралгалары улуг херекке үре-түңгелдиг болганы дөш хой улаа өрткити чүгү-лдөр-биле шаңнадып келген. Кара-оол сөөлүг чылдарга Хову-Аксынын эртинези — кобальт үжүжүн толар-дып, Төрөнүң туртка баралгалары ажылга онза алдар-ха-мылазы дөш «Хундулук дөмрө» орден-биле шаң-наган. Чоюнуга хундулуктин чедиң алган Кара-оол Оркучэвичиниң бажында оон күш-ажымы чедиш-кининиң илереткен мактал бижиктерин көрүп болур.

Кара-оол Оркучэвич Иргиттин күш-ажылы кымы-мак кежээниң, чүрүмүнүн барымдалыш, оун СЭПН ке-жигүүнө хулаан алган. Юбилейи чымын баштайгы кварталынын бодурууге планын ол ажыр күссөдип, техниканы камныг эдилеп турар.

О. КОРОДА.

Самыгдакчыны илереткен

Чөө-Хемчиң районда «Октябрь 30 чылы» колхозтун ревизия комис-сиясы колхозтун ажыл-айлы болган аш-чөм сөккөлдүн санаашкынын чорутканын түңгөлдө оон өрткөлдөн Ооржак Бай-Доржунуң өт-чөдүндөн ийити-биле 866 рубль 95 кобальт өрткити азы-бүрү чөм прокуцияны болган өрткити чүгү-лдөр дудуан. Чижээлээр, 108 рубль өрткити ак чигир, 233 рубль өрткити ийек эди болган оон-даа өскө.

Устүндө дудагалдарын ийтин-ден хуу кижилерге 140 кг ийек эдиди 168 рубльге чажырып салган, оон ашканы боу ажылгазы иле-нуер. Оон ийай ук Бай-Доржу оон өт-чөдүндө артыкшылы болду-раган, оон боу ажылгаар сорулга-биле складка кирген чамдык өрткити чүгүлдери бодунуң өт-чөдүндө кирип бижип албай чарыдап турган, а чамдык өрткити чүгүлдери чик өрткө-биле өт-чөткө кирип алган, улуг

өрткөк чарыдап турганынын түңгө-лдө, оон өт-чөдүндөн чамдык өрткити чүгүлдөр талазы-биле 376 рубль түнүп артыкшы болдуган. Чижээ-лээр, халап фермазында үчөткиттер турар ажыл Ооржак Очур-оолдун 175 рубль өрткити 117 кг халап эдиди алган, бодунуң өт-чөдүндө кирип бижип албай чарыдап турган.

О. Бай-Доржу үстүндө самыч-галдарын талазы-биле бодурун чүмү-биле бийлиген болган ол дуга-йында колхозтун ревизия комиссия-зынын тургускан ачкымын колхоз баштаар чөргөш хураалыга чугаа-лажып берген. Бай-Доржун оон ажылдан дүжүрүн болган оон кылган самычгалын төлөдирин шийтирлээн.

М. ОРУС,
колхозтун ревизия комиссиязын чаргазы.

Тивилеге хундуге тураскааткан

Совет улустуң алдарлыг тивилегеи болур май 9-ка турас-кааткан агитмотомаңдык киржикчилери Ак-Доврак хоорайга четкеш, тивилеге хундуге Кызылче дө-дүр ээл келдилер.

ЧУРУКТА: агитмотомаңдык киржикчилери Кызылдоң Гастелло аттыг пар-тызын аксындан алган чоруптарының мурнуу чарымын-да.

Ю. Косарьковтун фотогу.

Рекортер К. И. КУДАНИ.

Солунуң дараазындагы номери Май 8-те үнер.

МАЙ 6-ДА

«НАЙРАЛ»: «Тамы эриниге ийи чылда» 9.20, 11.20, 1.20, 3.20, 5.20, 7.20, 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Навизага туттурган уруг» 10, 2.30, 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Ынашаанымы кижичи» 5, 7, 9 шактарда.

«НИСЕЙ»: «Улусчу шевверлериниң хоорайы» 10, 1.40, «Мээң чуртпап турар бажыңым» 3.30, «Ыржым-на чүвө» (1-ги, 2-ги сериялары) 5.30, 8.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Мадырның акызы» 3, «Пар мугулуру» 5, 7, 9 шактарда.

МАЙ 7-ДЕ

«НАЙРАЛ»: Уругларга дириг-чурунтар 9.50, «Тамы эриниге ийи чылда» 11.20, 1.20, 3.20, 5.20, 7.20, 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Навизага туттурган уруг» 10.30, 12.30, 2.30, 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Оларны чүгө арынарындан танаан» 5, 7, 9 шактарда.

«НИСЕЙ»: Уругларга дириг-чурунтар 10.10, «Усчу шевверлериниң хоорайы» 11.15, 1.15, «Бир чылдың он хуну» 3.15, «Дириглер болган өлгөннөр» (1-ги, 2-ги сериялары) 5.30, 8.30 шактарда.

«ВОСТОК»: Уругларга дириг-чурунтар 10, «Балтининиң дээр» (1-ги сериясы) 11.15, «Балтининиң дээр» (2-ги сериясы) 1, «Пар оругуу» 3, 5, 7, 9 шактарда.

редакцияның
адреси:

Кызыл Шетиники — Кравченко күзүмчүзү, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редакторунуң ораакчыларынын 35-24, 25-38, за-рысалгалыг секретарынын 23-35, партияке аммырла кидилгенин 23-54, агитация болган пропаганда кидилгенин 37-13, сөздө ажыл-агый кидил-генин 21-47, үлөткө кидилгенин 22-64, чалгы, ажылчын болган кезе корреспонденттер база совет гугузу болган аммырла кидилгенин 21-27, иштэки информация кидилгенин 20-60, булгааларыны 31-75, корреспонденттер 27-41 Солун келбей баргала 32-75 телефонче болгаар.

Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлденин чанында Паралага өргөлдөүңүн типографиязы, (Кызыл, Шетиники — Кравченко күзүмчүзү, 1).

Солун кеделяда
алды катап үнер

ТС-0100